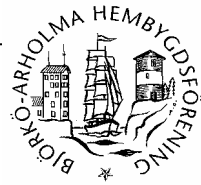

Våra Öar

Stort och smått från Björkö-Arholma Hembygdsförening - Nr 7 /2005

25 kr

Fastrarna, Dalslandarn och en tavla

Av Siri Dahlberg

Marum nr 5, Norrgården, kom att byta ägare flera gånger efter Erik Söderlunds "frivilligkonkurs" 1881. Fastigheten förvaltades först av handlare Thorin i Skeppsmyra för att 1884 bli inköpt av Anders Gustaf Pettersson från Solna, född i Kyrkefalla, Västergötland.

Norrgården (Prästgården) 1931

Han säljer i sin tur till "fastrarna", hotellvärdinnan Maria Kristina Johansson och linnesömmerskan Maria Sofia Svensson, födda i Färgelanda respektive Stora Lundby i Dalsland. När försäljningen sker år 1891 är Kristina och Maria bosatta i Jakobs församling i Stockholm. De flyttade till Marum 1893.

Dalslandarn med familj

I maj 1891 kommer Jonas "Dalslandarn" Andersson som arrendator till Norrgården. Jonas är född i Färgelanda 1864, hustrun Emilia och sonen Johan (John) i Rännelanda, döttrarna Stina, Selma och Maria i Högsäter. Under tiden i Marum utökas familjen med söner Magnus, Oskar, Kalle och Erik. Till Marum kommer också Dalslandarns syster Maria Kristina och brodern Jan Jakob. Maria Kristina tar tjänst som piga hos Dahlquist i Öster Edsvik och Jan Jakob som dräng i bl a Kulla Södergård.

I Dalslandarns familj nämns alltid fastrarna med stor respekt. När de år 1900 säljer Norrgården till operasångaren Olle Lemon stannar Dalslandarn kvar som arrendator. Gurli Lemon-Bernhard berättar i sina memoarer att hennes far bröt upp Marums storkärr tillsammans med sin dräng Dalslandarn.

Han blir kvar på Norrgården även under nästa ägare, en hovrättsnotarie Hallin, men när agronom Ernst Nilsson övertar Norrgården 1907 är Dalslandarn kyrkobokförd under Finnala stenhuggeri. Jag förmodar att familjen då bosätter sig i Granbo (mitt emot Lennart Blomdins verkstad), och Dalslandarns bror Jan Jakob på granntomten Jakobsberg.

Jan Jakob utanför sitt Jakobsberg

Dalslandarn själv och åtminstone tre söner blir stenarbetare. John gifter sig med änkan Hilda Hansson, Sune Hanssons mamma, och flyttar 1919 till Blidö. Så gör även brodern Kalle ett år senare, och under åren 1921-24 bor också Jonas och Emilia på Blidö. Där står Jonas som varvsarbetare. På Björkö är stenhuggeriepoken till ända.

Jan Jakob går ur tiden 1923. Brorsdottern Selma och hennes man Petter Österman tar över

Jakobsberg. Dalslandarn blir änkeman 1928 och dotterdottern Anna flyttar till Bromma två år senare. Jonas blir ensam kvar i Granbo, men hyr ut "det andra huset" till bröderna Roland och Gösta Hammarkvist från Söderbykarl.

Jonas avlider 1941. Granbo och Jakobsberg blir så småningom sommarbostäder.

Dalslandarns söner

Bilder och en tavla

Från Alf och Inger Eriksson i Backa har jag fått låna fotografier på Jonas söner, och från Jan-Erik Persson (nuvarande ägaren till Jakobsberg) ett fotografi på Jan Jakob, det senare taget av Anders Wicklander. Iris Sköthagen hittade ett fotografi på Dalslandarn i ett gammalt album, men här kommer även tavlan in i historien. Den hänger i Medborgarhuset, till vänster om scenen, och är målad av Harald Lindberg - på en kajutadörr, har det sagts mig. Den föreställer Dalslandarn med tre söner. Jonas är centralfigur och mycket porträttlik, säger Inez Hansson. Alla på bilden är i arbete i det som Kalle Lindkvist kallar Havsberget-Änklingensberget.

Dalslandarn (i svart väst) omgiven av bröderna Hammarkvist

Vid sekelskiftet 1900 fanns på Björkö 13 personer bördiga från Dalsland. Nu finns här ingen. Oskars son Börje Andersson i Backa var den siste. Spåren de lämnat efter sig är husen i Granbo och Jakobsberg, fastrarnas grav på Björkö-Arholma kyrkogård och tavlan i Medborgarhuset.

Mycket har hänt med Norrgården sedan Erik Söderlunds dagar. Före försäljningen till Olle Lemon styckar förmodligen fastrarna av Skogshill vid Marums brygga. Där slutar de sina dagar, Kristina 1917 och Maria 19121. Då hade Hilmer Holm redan köpt fastigheten. Olle Lemon behåller vid sin försäljning "Lemons udde", söder om Marums brygga, och när agronom Nilsson säljer till Björkö-Arholma församling 1920 blir Norrgården prästgård.

I dag ägs huvudbyggnaden av familjen Ulvskog. Den byggdes i början av 1800-talet av Eriks far Olof Söderlund. Arrendatorsbostaden med jord och skog tillhör familjen Dagert.

In i Jan Jakobs lilla stuga på Jakobsberg flyttar 1925 smålänningen Carl Magnus Magnusson, född i Ljungby. Han är mer känd som Murar-Masse, men det är en annan historia!

Den här släktsagan har kommit till stånd med hjälp av Vätös och Björkö-Arholmas gamla kyrkböcker, Inez Hanssons goda minne samt Per Öhman och hans dator.

Dalslandarn på Harald Lindbergs målning

Björkö - en hamn för Birkas köpmän?

Av Jerker Persson

”De svenska ortnamnen är levande fornminnen, med en ålder av ibland mer än tvåtusen år. Den som färdas genom Sverige, till lands eller till sjöss, i staden eller på landsbygden, kan inte undgå att fundera över vad för budskap ortnamnen har till vår tids människor.” Den reflexionen hittar vi i Bengt Pamps bok *Ortnamnen i Sverige*, som kommit ut i många upplagor.

Vad har namnet Björkö att berätta? I Våra Öar nr 5 nämnde vi Svenskt Ortnamnslexikons tolkning: *Ön med björkarna*. Det finns andra tolkningar, och den historiskt mest intressanta svarar nog språkforskaren Elias Wessén för. I årsskriften *Namn och Bygd* 1923 finns hans artikel ”Birca och bjärkörätt”, i vilken han kopplar samman vårt Björkö (och flera andra Björköar) med vikingarnas Birka i Mälaren.

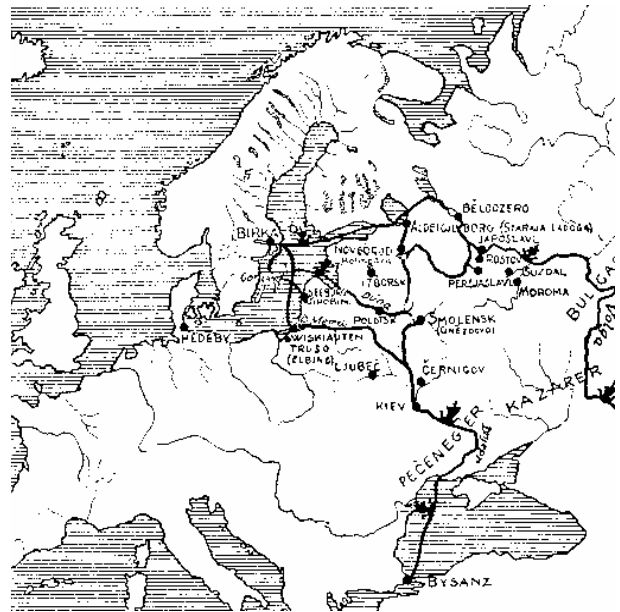
Birka

Birka var en betydelsefull handelsstad från mitten av 700-talet till omkring år 970, då den plötsligt och gätfullt övergavs. Tidigare har man trott att staden brändes, men vår tids arkeologiska grävningar där har inte bekräftat den uppfattningen. En sentida teori är att skeppsbyggnadstekniken utvecklades, så att de allt större skeppen inte kunde segla in i Mälaren, och därmed förlorade Birka sin betydelse.

Hursomhelst, Birka ingick under sin blomstringstid i ett handelsnät som omspände Nord- och Östeuropa. Några andra viktiga handelsplatser kring Östersjön under denna tid var Hedeby, Wolin, Åhus och Visby. Handelsmän färdades mellan städerna för att sälja sina produkter eller för att köpa råvaror. I Birka var bl a skinn en eftertraktad vara.

Björkö uppkallades efter Birka

Elias Wessén slogs av att det finns många Björköar i nuvarande Norden, inte minst längs bottenhavskusterna, och han menar är att många av dem är uppkallade efter Birka i Mälaren.

Några betydande handelsvägar i Östeuropa under vikingatiden. Källa: Tunberg; Sven: *Rod och roslog i det gamla Sveariket* (1947).

”Det synes ligga nära till hands att uppfatta åtminstone en del av de Björkö-öar, som vi finna utmed de norrländska och finländska sjöfartslederna såsom uppkallelser efter den forna staden Birca på Björkön i Mälaren. De äro med andra ord minnen av det skede i den svenska handels historia, då Birca intog en ledande ställning i Mälardalen. Bevisligen ha ett par av dessa Björköar varit viktiga punkter på de gamla handelsvägarna; detta gäller i främsta rummet Pirkkiö (Birkö) utanför Torne älvs mynning och Björkö i Finska viken, utanför Viborg. Andra ha ett förmånligt handelsläge, ofta i grannskapet av älvmyningarna, där städer uppstått: Björkö på Roslagskusten, utanför Norrtälje...” Därefter räknar Wessén upp ytterligare fyra Björköar som kan ha uppkallats efter Birca.

Han skriver ”att det är i hög grad sannolikt” att köpmän från Birka anlagt handelsplatser längs kusten som stöd för sina färder. Under dessa seglatser gällde det främst att frakta pälsverk till Birka, för vidare transport till städerna söderut. Det var ”birkarlar” som hade rätten att handla skinn

med lapparna. Dessa har troligen fått sitt namn efter Birkö utanför Torne älvs mynning, enligt Wessén.

Vårt Björkö kan alltså redan under vikingatiden ha ingått i ett handelsnät med pälsverk, som organiserats från Birka i Mälaren.

På sätt och vis strider inte detta mot uppfattningen att Björkö är "ön med björkarna". Wessén anser nämligen att namnet Birka (Birca) på ön i Mälaren kan tolkas just på det sättet. Den tolkningen har sedan genom uppkallelse förts över till andra Björköar - trots att flera av dem aldrig har haft några bestånd av björkar!

Birkhe thinglagh

Wesséns tolkning är fascinerande, trots att den för vårt Björkö bygger på en skör grund. Vi spinner vidare på den tunna tråden genom att häkta fast den i *Birke thinglagh*. Så omnämns ju Björkö för första gången i tryck. Källan är ett räfstetingsbrev, daterat 11 september 1409.

Vad vet vi om detta tinglag? Inte särskilt mycket, men låt mig citera några källor.

"Birke thinglagh omtalas 1409, varav den slutsatsen kan dras, att Björkö jämte småöar under medeltiden utgjorde eget tings- eller skeppslag. Här omtalas då byarna Salna (Salnö) och Linxlet (Lingslätö / Barnens Ö), i vilken förstnämnda by Ingemund Jonsson ägde ett halvt markland jord och i den senare Erik Ingemarsson (Vase) till Bottna innehade två öresland." (Edvin Gustavsson: Korv-Tåget och annat historiskt från Roslagen, 1937).

"Birke thinglagh utgjordes sannolikt blott av Björkön och några smärre öar utanför Bro skiplagh." (Carl Gustaf Styffe: Skandinavien under unionstiden, 1911).

Andra källor ger en mer allmän bild av tingplatserna, bl a Axel Emmelin: Om Tingsställen i Uppland och Västmanland före tillkomsten av 1734 års lag (1944). Här några citat ur den källan:

"Under äldsta tid höllos de judiciellea tingen i Uppland och Västmanland liksom överallt annars under bar himmel. En närmare kunskap om de

förhistoriska tingplatsernas läge och beskaffenhet är svåra att erhålla." (...)

"Den kända bristen på domboksmaterial från medeltiden medför, att även medeltida tingsställen stundom endast med svårighet låta sig lokaliseras. Då enstaka uppgift föreligger om att ting hållits å en angiven plats, kan blott konstateras, att denna efter all sannolikhet varit fast tingsplats i ett hundare, såvida andra omständigheter ej hindra ett sådant antagande." (...)

"I förhistorisk tid uppstodo marknader ursprungligen vid tingsplatser i samband med tingen. En större marknadsplats kan tänkas hava uppkommit vid eller i närheten av ett tingsställe med förmånligt handelsläge och utvecklats till att bliva ett centrum för en bygd. Möjligen kan även ett hundares tingsplats hava flyttats till en marknadsort, där ting ej förut hållits".

Emmelin påpekar alltså att det är svårt att finna kunskap om medeltida (och äldre) tingplatser, men att de mycket väl kan vara från den tid då Uppland delades in i hundaren, och att tingplatser kan ha flyttats till marknadsplatser.

Björkös tunna historiska väv skulle alltså kunna ha detta mönster. Under vikingatiden har ön ett bra läge vid korsande segelleder; en nordsydlig led möter en östlig led i våra farvatten. Dessutom mynnar segelbara vikar från det inre, folkrika Uppland i våra fjärdar. Läget lockar Birkas köpmän att anlägga en handelsplats på ön, som de uppkallar efter sin hemstad. Den nya handelsplatsen blir så betydelsefull att den får en egen tingplats, som används långt in i medeltiden.

Om konsten att leta

Om den här löst sammanfogade väven ger en någorlunda riktig bild av vår äldsta historia, borde vi då inte ha hittat kulturlämningar från den forntida handels- och tingplatsen?

Just den frågan ställde jag till en arkeolog, och hon svarade: Om man inte vet vad man letar efter, så hittar man det inte!

En sak är klar - det finns inga iögonenfallande rester kvar av den här eventuella handelsplatsen. Där borde ha funnits bryggor förankrade med stenkistor, som idag kan se ut som långdragna

Östra Roslagen under vikingatiden. De mörkare fälten visar hur öarna såg ut då. De ljusare fälten markerar dagens strandlinje. Djupa farleder skar in det folkrika Attundaland mittför Björkö. Här möttes även korsande farleder. Ett utmärkt handelsläge! Källa: Norrtelje Tidnings millenniumnummer 31.12.1999.

rösen, så där en 5-6 meter över dagens strandlinje. (Ett sådant röse finns längst in i Hemviken i Ler-vik, och där har stenen troligen förankrat sjöbo-dar, som byggdes i slutet av 1700-talet).

En tingplats såg inte mycket ut för världen. En plan, öppen yta, som kanske markerades runt om med stenar. Inne på den öppna ytan kan ha fun-nits en upphöjd sten, där den som ledde satt.

Ortnamn från vikingatid?

Det finns ett ortnamn på Björkö som är intres-sant i det här sammanhanget - *Glämsta*. Det är troligen ett av öns äldsta ortnamn. De flesta sta-namn har kommit till från århundradena efter Kristi födelse fram t. o. m. vikingatiden. Flera dåtida farleder, som sköt djupt in vikingarnas kärnland, mynnade i Björköfjärden utanför Glämsta. Den platsen låg då vid ett sund, innan-

för några skyddande öar. Ovanför sundet var det plan mark, som kanske passade för en tingplats – om jag nu får spekulera.

Sådana funderingar lockar till spännade utflykter. Gå ut och leta efter Björkö's forntida historia. Den som hittar tingplatsen bjuder hembygdsförening-en på gästbud: helstekt gris med mycket mjöd. Lycka till!

Arholma Båk och Medborgarhuset

Av Siri Dahlberg

Här får två berättelser bli till en. Att skriva om Medborgarhuset ("Lokalen") utan att nämna logen Arholma Båk, eller vice versa, är omöjligt. Jag börjar med logen, som är äldst, men som upphörde redan för femtio år sedan, medan huset de byggde fortfarande står kvar till allas nytta och nöje.

Godtemplarlogen bildades i USA 1851 och kom till Sverige under 1870-talet. Den hade nykterhet och folkbildning på sitt program. Hos Lindholms i Kulla samlades några nykterhetsvänner den 20 november 1895. Representanter för IOGT centralt hade kommit till Björkö från Stockholm, och under "inom Orden sedvanliga ceremonier" invigdes den nya logen som fick nr 2135.

Bröder och systrar

Godtemplarlogen fungerade som ett ordensväsende. Man valde inte en styrelse i vanlig mening utan tjänstemän (och kvinnor, får vi hoppas), och medlemmarna kallades "bröder" och "systrar". I Arholma Båk valdes S. E. Johansson till ordförande och Gustaf Rydberg till sekreterare. Två tjänstemän fick som första uppgift att förhöra sig om hyran för en lokal i Bergängen. Den uppläts gratis till att börja med, men hyran steg sedan till 12.50 i kvartalet. En andra uppgift var att införskaffa en balloteringslåda med svarta och vita kulor, en anordning som användes vid slutna omröstningar. Nästa fråga var "regalierna". Dessa skänktes sedan av logen 1509 "Västerbottens Pärla" i Skellefteå.

Logmöten hölls varje söndagseftermiddag och redan annandag jul anordnades en familjefest. Bland utgifterna vid starten kan nämnas att balloteringslådan kostade 2:50, likaså en famn ved. Kaffekvarnen kostade 1:75 och kaffekoppar med tillbehör 11:50. Kostnaden för flagga och stång finns inte angiven.

Vid mötet annandag jul 1898 protokollfördes en sedelärande händelse. En August Wicklander

Standaret som "Västerbottens Pärla" skänkte till logen "Arholma Båk" på Björkö

från Isskär hade vid ett besök på Arholma blivit så berusad att han på hemvägen hamnade på Vellösa. Där hittades han på juldagen med förfrusna händer och fötter! Budskapet är glasklart!

Mycket ideellt arbete

Möteslokalerna växlar genom åren. Under vårvintern 1900 flyttar man från Skeppsmyra på grund av difteriepidemien, som härjade då. Flytten blev dock inte längre än till Östersjö. Epidemien gick förvisso inte spårlöst förbi, vilket gravstenen på Rumshamns kyrkogård över Erik Olof Österbergs avlidna barn vittnar om. Under senare delen av 1910-talet och fram till att "Lokalen" byggdes hölls mötena mestadels hos Lindholms i Kulla.

Logen Arholma Båk drev studiecirklar och ett lånebibliotek med titlar av bl. a. Strindberg, Jack London, Kipling, Hugo, Zola, Topelius, Martin Koch och Ola Hansson. Man tillverkade lotterivinster och sålde lotter, arrangerade familjefester och "brödernas" och "systrarnas" aftnar. Detta

Standaret som "Arholma Båk" köpte 1915

arbete ledde till att logen den 6 mars 1915 kunde inköpa ett standar från Liljegrens Flaggfabrik i Norrköping för 200 kr. Standaret, som fortfarande är mycket vackert, förvaras i Norrtälje stadsarkiv.

Byggnadsföreningen bildas och likvideras

Redan år 1899 startade logen en byggnadskassa och i mars 1916 beslutar man att hålla ett allmänt möte med intresserade föreningar, bl. a. Blåbandsföreningen, som skall hållas den 25 i Kulla. Därifrån finns inget dokumenterat, men den 3 september bildas Byggnadsföreningen Arholma Båk u.p.a. Den övertar "logens byggnadstomt jämte deras under byggnad varande hus." Styrelsen består av Magnus Andersson, ordförande, Robert Andersson, sekreterare, Erik Sjö, kassör samt ledamöterna A. Dahlin och Axel Pettersson (Schennings) - alla aktiva inom logen. Sammanträde hålls hos Axel Pettersson i Skenninge den 29 okt. Då beslutade man att bänkar skall inköpas från Simpnäs Handelsförening

att Carl Ekström skall sätta upp väggfasta bänkar av 1 1/2" bräder

att invigning av huset med allmän fest ska ske den 19 november 1916.

Sjukkassan "Varandras Hjälp" fanns på Ljusterö, i Furusund och på Björkö-Arholma. För Björkö-

Arholma finns stadgar från 1902. Kassen upphör 1920, men kan ha uppgått i Arholma Båks sjukkas- sa, som bildades 1919 och kallades "Sjuklådan".

Logens verksamhet avtar under 1920-talet. Kanske påverkas den av stenindustrins nedläggning. 1928 har logen 28 medlemmar, men under nästa årtionde tar den fart igen. Då bildas teaterföreningen "Glädjens Blomster" med Lea Sköthagen som primus motor. Där deltog Rut Johansson, Inez Andersson (Hansson), Alex Sköthagen, Sune Hansson m. fl. De uppträdde med föreställningar även i Väddö och Vätö.

Byggnadsföreningen begär sig i likvidation 1938 och logen köper huset med tomt för 750 kr. Logen tar en in-teckning på 800 kr och köper fastigheten (Skenninge 1:6), som man får lagfart på i september.

Scenen byggs till och invigs på nyåret 1939 med en revy. Där föreställer Helge Jansson det nya året och Alex Sköthagen det gamla. Viss teaterverksamhet förekommer även i slutet av 1940-talet, men 1951 läggs logen vilande, och 1955 upphör den. Under de vilande åren ombesörjs uppvärmning och uthyrning av först Roland och Sally Hammar-kvist och sedan av Helge Jansson. En viss tillsyn hade man även från Väddölogen.

Medborgarhusföreningen bildas

Vid årsskiftet 1956-57 ryktas om försäljning av Godtemplarlokalen. Sune Hansson låter budkav- len gå och den 19 februari 1957 anordnas ett stor- möte. Där beslutar man att bilda en förening, som skall köpa huset - till bygdens bästa. Föreningens interimsstyrelse ser ut så här:

Ordinarie /suppleant

Rolf Eriksson (ordf) / Idor Hellsten

Sune Sundberg (kassör) / Alfred Sköthagen

Helge Jansson (sekr) / Joel Karlsson

Sune Mattsson / Sixten Mattsson

Revisorer

Johan Lundgren / Ragnar Granfalk

Evert Olsson / Gösta Juhlin

En dag på vårsidan 1957 sätter sig styrelsen i Hel- ges Volkswagen (tala om välutnyttjat utrymme!) för en tur till Stockholm och köp av Lokalen. Allt går i

Rolf Eriksson, Medborgarhusföreningens förste ordförande, utanför "Lokalen". 1966 revs trätrappan på gaveln och serveringsavdelningen byggdes till.

lås, och den 1 juni registreras Björkö-Arholma Medborgarhusförening hos länsstyrelsen. Köpet blir klart den 25 oktober. Huset med 980 kvadratmeter tomt och i befintligt skick, med inventarier, kostar 5000 kr, varav 3000 kr kontant samt övertagande av in-teckningar från 1922 och 1938. Då tomten behöver utökas köps 697 kvadratmeter mark från Engströms i Skenninge för 1050 kr. Lagfart med fastighetsbeteckning, Skenninge 1:86 får man 1964.

Året därpå anholder föreningen hos Väddö kommun om ett anslag på 12000 kr för tillbyggnad av en serveringsavdelning, vilket bifölls. Nästa gång det beger sig är 1983 då man begär ett anslag för utbyggnad mot söder med trappa upp till vinden, borring av brunn, vattentoalett och vitvaror till köket. Det kom att belöpa sig på 240 000 kr.

Massor av ideellt arbete har utförts under husets snart 90-åriga historia. Detta är ett exempel av många. Vid den nuvarande parkeringen var det

tidigare ett kärr, som man ser resterna av på andra sidan vägen. Från Sundbergs grusgrop i Västra Edsvik kördes ett otal gruslass till lokalen som fyllning, i dag täckt av en asfaltplatta.

Teatergrupp modell 1932.

Övre raden fr v: Edvin Pettersson, Alex Sköthagen, okänd, Roland Hammarkvist, okänd, KA Ekström.

Nedre raden fr v: Irma Andersson, Astrid Gustavsson, Lea Sköthagen, okänd, Sally Hammarkvist, Britta Gustavsson, Aina Gustavsson.

Björkö-Arholma kyrka 100 år

Av Siri Dahlberg

Björkö-Arholma kyrkas 100-årsjubileum firades den 20 mars (palmsöndagen) med gudstjänst och lunch. Under lunchen lästes denna text upp.

Att vädret kan ställa till det blir vi mer och mer medvetna om, och det kunde det även i forna tider. När riksdagsman Matts Pehrsson i Edsvik skulle begravas i slutet av 1860-talet utbröt ett oväder som öborna skulle tala länge om. Det dåliga vädret var också björköbornas starkaste argument i sin strävan för egen kyrka.

Men söndagen den 19 mars 1905 bjöd på ett underbart vårvinterväder. I kyrkoherde Anderssons fint präntade sammanfattning av dagen står det bland annat: "Solen sken varm och klar hela dagen, luften var hög och ren och isarna de bästa".

Vi kan tänka oss att det var fint glid under medarna när ärkebiskop Ekman, kyrkoherdarna Hellenius i Häverö och Andersson i Vätö samt komminister Möllner i Vätö anträdde resan genom Vätösund till Edsviken och via Öster Edsvik till Dragsviken för att inviga Björkö kapell till Björkö-Arholma kyrka. Invigningen var utlyst till kl 10.00 och den förrättades av ärkebiskop Ekman, som talade över psalm 84 i psaltaren: "Huru ljuvliga äro icke dina boningar Herre Sebaot". Han jämför sjömannens längtan från ovädret på sjön till den lugna hamnen med den krist-

nes längtan från vardagens slit till friden i Herrens hus. Hellenius, Andersson och Möllner assisterade, "alla i ful skrud". Nämnas bör också organisten Blanck som inövat kör av björköungdomar, som "förtjänstfullt" deltog i både invigning och högmässa. År 1905 är Blanck 76 år och gör sitt femtiosjätte tjänstgöringsår!

Högmässan förrättades av Hellenius; Andersson och Möllner utförde altartjänst. Dagens text var "Synderskan i Simons hus". Efter högtiden intogs middag hos skeppsredare J. A. Johansson i Öster Edsvik. Sedan ställdes färden tillbaka till Vätö. Där var passionsvesper utlyst till kl. 6 em., med en för dagen särskilt utarbetad ritual. Ärkebiskopen uttryckte sin stora belåtenhet med dagen. Han liknade den vid en enda lång lustfärd. Därtill, säger Andersson. Bidrog säkert det vackra vädret!

Det betonades redan från början att det ombyggda bönhuset från 1890 var ett provisorium. En ny kyrka skulle byggas. Den frågan togs upp då och då genom åren. En del uppsnygningar gjordes, men det dröjde till 1953-1954 innan den stora ombyggnaden skedde. Efter Harald Lindbergs kormålning 1956-1957 har inga större förändringar utförts, så i långhustes väggar döljer sig resterna av det gamla bönhuset. En påminnelse om tidigare generationers offervilja. Komminister Gunnar Sjöfors beskriver öbornas folklynne som "gammaldags kyrkovänligt".

De konungska björköborna

Med anledning av kyrkans 100-årsjubileum erinrar vi oss hur komminister K G M Sjöfors beskrev björköbornas lynne och karaktär i en skrivelse till prästmötet i Uppsala 1927.

”Folklynnet är det för roslagsskärgården typiska, ett egenartat och intressant folklynne, rikt på motsatser och med många tilltalande linnedrag. Härdade i tusen faror och strapatser från haven och vana att reda sig själva, tränade i umbärandets både hemma och till sjöss, utgör björkösjömännena och deras familjer en av Sveriges mest förnöjsamma och lyckliga befolkningar. För den är den karga, bergiga och havsomflutna öplatån deras ”allt på jorden”. Kyrkan, fädernas kyrka, står här bokstavligen ”mitt i byn”. Medan Vätö var församlingskyrka även för björköborna, brukade dessa avlägsna öars invånare vara de första och ofta de talrikaste på kyrkvallen. Sommartid kom en karavan kyrkbåtar över över fjärdarna till till Vätösund eller Norrviken. Vintertid en icke mindre lång rad kyrkslädar över de vita, milsvida fjärdarna. Arholmaborna var vanligen först framme särskilt vid julottan, fast deras kyrkväg var längst och besvärligast. Hemkär, konungsk och fosterlandsälskande samt gammaldags kyrkovänlig är denna folkgrupp sedan århundraden.”

Komminister Sjöfors

En minneslund på Arholma

För tio år sedan väcktes för första gången tanken om en minneslund på Arholma. Det har aldrig funnits någon begravningsplats på ön och då kyrkan byggdes 1928 och frågan var aktuell var det ingen som ville avstå mark för en kyrkogård.

Under flera år var en minneslund på Arholma ett ärende inom kyrkans olika organ men ledde fram till ett definitivt avslag 1998. Församlingen hade inte råd med ännu en begravningsplats. Men tanken på en minneslund på ön var så starkt förankrad hos både äretruntboende och sommarboende att en förening bildades och senare en stiftelse. Det har tagit fem år att få de tillstånd som behövs för att få anlägga en enskild begravningsplats och det slutgiltiga tillståndet fick vi från Länsstyrelsen i juni 2004.

Marken vid Talludden har skänkts till stiftelsen och arkitekt Menna Hagstroem har gjort ritningarna till området. Föreningens medlemmar har haft många arbetsdagar och själva jordningsområdet blir klart i sommar.

Bredvid minneslunden ska ”Skeppet” så småningom byggas. Det är ett regn och vindskydd med ett klassiskt båtskrov som tak. Nere vid vattnet ska en gammal bunker förvandlas till utsiktsplats med klockstapel. Stiftelsen Arholma minneslund har under vintern gjort ett stort utskick med inbjudan till gåvoandelar för att finansiera de två byggnadsprojekten.

Minneslunden är tänkt som en viloplats för alla som på olika sätt haft en förbindelse till Arholma. Föreningen har f.n. 75 medlemmar. Många av dessa medlemmar har familjegravar på andra platser men vill medverka till en värdig och vacker minneslund på Arholma

På Arholmadagen den 9 juli kommer information att finnas vid marknaden. Kl. 12.30 inbjuds till gemensam vandring till minneslunden och information på platsen. Samma vandring och information äger rum söndag den 10 juli kl. 12.30.

Sylvia Manners

Arholma prioriteras i kommunal plan

Av Jerker Persson

I vintras presenterade kommunstyrelsen "ett förslag till fördjupning av översiktsplanen för skärgården i Norrtälje 2005-2015". Det övergripande målet i planen är att främja en levande och långsiktigt hållbar skärgård genom

- att verka för goda möjligheter till utveckling för bofasta och näringsliv
- att värna och berika miljö-, natur- och kulturvärden
- att bidra till goda förutsättningar för det rörliga friluftslivet, turismen och fritidshusbefolkningen

Prioriterat samhälle

Arholma (och Tjockö) betraktas som "prioriterade skärgårdssamhällen". Arholma har enligt planen goda möjligheter att utvecklas till ett hållbart skärgårdssamhälle, men då krävs "tillgång till bostäder och sysselsättning, fungerande repli- och bryggstruktur, tillräckligt utbud av kollektivtrafik, aktivt föreningsliv med tillgång till lokaler, arbetsplatser på ön, tillfredsställande vägnät, uthållig ö-butik, tillgängliga sevärdheter, aktiviteter och boende för turister, långsiktigt hållbara lösningar för vatten och avlopp, hävdande av kulturmiljövärden samt värnande av naturvärden, fungerande offentlig service etc."

Butik och kollektivtrafik viktig

I planen finns en karta som anger möjliga lägen för framtida bebyggelse, i första hand "enskild bostadsbebyggelse på normalstora tomter". Områdesbestämmelserna skall underlätta bygglovshandlingen.

Butiken tillmäts stor betydelse, eftersom den fyller en mängd funktioner. Man betonar även vikten av att "befintliga transportmöjligheter för personer och gods måste bibehållas", dels passbåtstrafiken till Simpnäs, dels sommartrafiken med en båtlinje till Stockholm.

Våra Öars redaktion: Jerker Persson och Lena Svenonius. Öster Edsvik 5480, 760 40 Vaddö.

Tel: 0176-916 70, fax 0176-917 10, e-post: edsvik@spray.se

Hör gärna av dig om du har synpunkter på tidningens innehåll. Du är välkommen med egna bidrag, gärna gamla bilder från Björkö-Arholma

Övrigt

Här sammanfattar jag några övriga insatser som nämns i planen.

Kommunen ska verka för långsiktiga lösningar beträffande Arholmas behov av parkeringar och båtplatser.

Som ytterligare sysselsättning på ön nämns företagstjänster, kompletterande tillverkning i främst snickeribranschen, tillhandahållande av service för turismen och det rörliga friluftslivet. Det kräver boendemöjligheter, lokaler för företag, förbättrade kommunikationer, utveckling av telekommunikation samt utveckling av infrastrukturen för turister.

Det kan finnas anledning att genomföra en fördjupad utredning av vattentillgångarna på Arholma.

Arholmas öppna landskap ska hävdas och skyddade områden respekteras. "det är dock längesedan skyddsbesluten fattades och en översyn behöver göras".

Arronderingen av naturreservaten behöver ses över för att möjliggöra kompletterande bebyggelse.

Man bör pröva möjligheterna att inrätta en badplats på den samfälliga marken vid Stora Dyviken.

Man bör även pröva möjligheten att inrätta en återvinningsstation vid vägen till dansbanan.

Försöksverksamhet med småskalig teknik för omhändertagande av slam. Arholma anses som lämplig plats för sådan verksamhet.